

MAKTABGACHA TA'LIM TASHKILOTI VA OTA-ONALAR BILAN HAMKORLIK ISHLAR INTEGRATSIYASI

Xujamiyarov Sa'dullo Choriyevich¹, Tursunova Diyora Alisher qizi²

¹Toshkent amaliy fanlar universiteti "Maktabgacha ta'lim metodikasi" kafedrası p.f.f.d. (PhD), dotsent

²Kunduzgi ta'lim I-kurs talabasi

¹e-mail: sxujamiyarov@gmail.com

Annotatsiya: maktabgacha ta'lim tashkilotlarida pedagog va oiladagi ta'limiy integratsiyalash ishlari tizimli ravishda olib borilgandagina oila tarbiyasi va ijtimoiy tarbiya o'rtasidagi xamkorlik ishlarini olib borish usullari yoritilgan

Kalit so'zlar: integratsiya, xamkorlik, modellashtirish, tasnifi, oila, mas'uliyat, ta'lim

Yosh avlodda komillik sifatlarini tarbiyalashdek ulug' maqsad yo'lida ularning ong ufqlarini kengaytirish, sog'lom dunyoqarash va e'tiqodni shakllantirish, shuningdek, ma'naviyatga yo'g'rilgan xulq-atvorini tarkib toptirish bugungi ta'limning dolzarb vazifalaridan sanaladi. Hozirgi sharoitda bolada har tomonlama rivojlangan barkamol insonga xos sifatarni shakllantiradigan ta'lim-tarbiya berishning maqsad va vazifalari ma'naviy boylik, axloqiy poklik, jismoniy mukammallikka esh bo'lgan ijtimoiy faollikni uyg'unlashtirishdir. "Maktabgacha ta'lim mazmuni va metodlari bola shaxsini shakllanishi, uning mustaqil shaxs sifatida tan olinishi jarayonlari kechadigan muhitda tashkil etiladi. Aynan maktabgacha davrda bolaning kelajakdagi barcha faoliyat turlarida va umuman hayotda muvaffaqiyatli bo'lishga yordam beruvchi umuminsoniy xislatlari shakllanadi".²⁰⁹

Prezidentimiz Sh.Mirziyev tomonidan sohaga oid islohotlar izchil davom ettirilib, maktabgacha ta'lim tashkilotlari davr talablari va standartlari asosida rivojlantirib borilmoqda. Bu kabi yaratilayotgan imkoniyatlardan unumli foydalanib, bolalarni yetuk shaxs sifatida kamol topishida nafaqat soha vakillari, ayni paytda keng jamoatchilik – oila va mahallaning ham o'rni beqiyos. Bejiz xalqimizda "bir bolaga yetti mahalla ota-ona" degan naql shakllanmagan.

O'zbekiston Respublikasining "Maktabgacha ta'lim va tarbiya to'g'risida" gi Qonuni²¹⁰ da Maktabgacha ta'lim va tarbiyaning asosiy prinsiplari ko'rsatib o'tilgan.

Xususan:

- har bir bola uchun maktabgacha ta'lim va tarbiya olish imkoniyatining mavjudligi;
- har bir bolaning iste'dod nishonalarini, ishtiyoqlari va qobiliyatlarini rivojlantirish uchun shart-sharoitlar tengligi;
- maktabgacha bo'lgan yoshdagi bolalarga ta'lim, tarbiya berish va ularni sog'lomlashtirishning, oila hamda maktabgacha ta'lim tashkiloti tarbiyaviy ta'sirining birligi;
- maktabgacha bo'lgan yoshdagi bolalarga ta'lim va tarbiya berish uyg'unligi;
- bolaning shaxsini rivojlantirishga yo'naltirilgan shaxsiy yondashuv;
- maktabgacha va umumiy o'rta ta'limning izchilligi hamda uzluksizligi;
- ta'lim va tarbiyaning demokratik hamda dunyoviy xususiyatga egaligi;
- ta'lim-tarbiya jarayonining shaffofligi va ochiqqligi;
- maktabgacha ta'lim va tarbiya mazmuni, darajasi hamda hajmining maktabgacha bo'lgan yoshdagi bolalarning rivojlanish xususiyatlariga hamda sog'lig'iga belgilab berilgan.

Maktabgacha ta'lim va tarbiya sohasidagi davlat siyosatining asosiy yo'nalishlari:

- har bir bolaning maktabgacha ta'lim va tarbiya olishga bo'lgan huquqi amalga oshirilishini ta'minlash;

²⁰⁹ Абдуллаева М. Мактабгача ёшдаги болаларнинг атроф-оламга тўғри муносабатда бўлишга ўргатиш орқали уларда ахлоқий сифатларини таркиб топтириш. "Maktabgacha ta'limda o'quv-tarbiyaviy ishlarni tashkil etishning samaradorligi: muammolar va yechimlar" mavzusida o'tkazilayotgan respublika ilmiy-amaliy anjumani materiallari to'plami. Андижон, 2019 yil 26 aprel. 20-бет.

²¹⁰ Ўзбекистон республикасининг "Maktabgacha ta'lim va tarbiya to'g'risida" gi Qonuni. ҚХММБ: 03/19/595/4160-сон. 17.12.2019 й.

- bolalarning maktabgacha ta'lim va tarbiyaga to'liq qamrab olinishini ta'minlash uchun shart-sharoitlar yaratish;
- bolaning rivojlanishida, maktabgacha ta'lim va tarbiya olishida oilaga har tomonlama yordam ko'rsatish;
- bolalarning, shu jumladan alohida ta'lim olish ehtiyojlari bo'lgan bolalarning sifatli maktabgacha ta'lim va tarbiya olishi uchun shart-sharoitlar yaratish;
- ta'lim va tarbiya berishning muqobil shakllarini yaratish hamda rivojlantirish;
- maktabgacha ta'lim va tarbiyani rivojlantirishni davlat tomonidan qo'llab-quvvatlash;
- maktabgacha ta'lim tashkilotlari tarmog'ini kengaytirishga qaratilgan davlat-xususiy sheriklik mexanizmlarini joriy etish va rivojlantirish;
- maktabgacha bo'lgan yoshdagi bolalarni har tomonlama rivojlantirish maqsadida zamonaviy innovatsion va axborot-kommunikatsiya texnologiyalarini joriy etish;
- xalqaro hamkorlikni rivojlantirishdir.

Shuni alohida ta'kidlash joizki, o'sib kelayotgan avlodning jamiyat qoidalarini to'laqonli qabul qilishi, o'z davrining yaxshi va kerakli kishisi bo'lib yetishishi oilaning boshqa rasmiy tarbiya maskanlari bilan o'rnatadigan to'g'ri munosabatlariga bevosita bog'liq. Ijtimoiylashuv jarayonida maktabgacha ta'lim tashkilotlarining o'rni alohida ahamiyat kasb etadi. Chunki muassasa xodimlari bolaning ota-onasi bilan bevosita, har kuni muloqotda bo'ladi. Undan tashqari, tarbiyachining o'zi ota-onaga nisbatan ikki xil holatda – rasmiy tarbiyachi va samimiy, e'tiborli suhbatdosh tarzida namoyon bo'ladi. Lekin oila a'zolari bilan maktabgacha ta'lim tashkilotlari xodimlarining bitta bola tarbiyasidagi ishlarini uyg'unlashtirish, yaxshi samaraga erishish unchalik oson ish emas. Chunki ikkala tomon bir-biriga ishongan taqdirdagina ular o'rtasida samimiy muloqot bo'lishi va tarbiyada ijobiy natijalarga erishish mumkin.

Bunday muvaffaqiyatli munosabatlarning bir qator psixologik tamoyillarini ajratish mumkin:

- avvalo, tarbiyachi ota-onaga farzandini faqat yaxshi tomondan ko'rsata bilishi, bolaning obrazi ota-ona uchun ijobiy bo'lsagina, ular farzandini xonadonidan yaxshi kayfiyat bilan olib keladi va uyga qaytayotganda ham tarbiyachi bilan iliq xayrlashadi. Bolaning ham uni hurmat qilishi va faoliyatlarda aytganlariga quloq tutishi lozimligiga o'rgata oladi. Aks holda ota-ona og'rinib bolasini maktabgacha ta'lim tashkilotiga olib keladi va uni tartiblarini mensimaslikka o'rgatib qo'yishi mumkin. Demak, birinchi tamoyil – ota-onaga maktabgacha ta'lim muassasasidagi bola to'g'risida ijobiy obraz yarata olish;
- maktabgacha ta'lim tashkilotlarining tarbiyachilari ota-ona bilan kundalik muloqotda bolaning erishgan yutuqlari, qanday bilim, malaka va ko'nikmaga ega bo'lganini ko'rsata olishlari lozim. Masalan, tengqurlari bilan muloqotda o'zini qanday tutgani, do'stlari mavjudligi, berilgan she'r yoki boshqa topshiriqni bugun aynan qay tarzda o'zlashtira olganligi, kimga qanday yordam bera olgani haqida norasmiy tarzda ma'lumot bera olishi kerak. Ikkinchi tamoyil – bolaning yutuqlaridan ota-onani xabardor qilib borish. Bu esa ota-ona bilan tarbiyachining hamkorligini mustahkamlaydi;
- tarbiyachi bolaning uydagi xulqi va yutuqlari yoki kamchiliklarini bilib turishi shart. Bu ota-ona bilan ishonchga asoslangan dialog jarayonida aniqlanadi. Chunki tarbiyachi bolaning uyda qanday o'zini tutishi, odat va qiliqlarini bilmasa, unga to'g'ri pedagogik yondashuvni tashkil etolmaydi. Uchinchi tamoyil – bolaning oiladagi, uydagi maqomini bilish.

Tarbiyachi ota-onalar uchun tizimli ravishda targ'ibot ishlarini amalga oshirishda quyidagilarga amal qilishi lozim:

1. Pedagogik targ'ibot ishlari hayot, jamiyat qurilishi amaliyoti bilan bog'lab olib borilishi lozim. Targ'ibot orqali keng jamoatchilikka bolalarni har tomonlama tarbiyalash masalalari, ularni amalga oshirish yo'llari, ilmiy asoslangan usullari haqida tushunchalar berilishi maqsadga muvofiq.
2. Bola tarbiyasida oila tajribasining imkoniyatlari, aksincha, bola tarbiyasida yo'l qo'yilayotgan xatoliklar va ularning oldini olish, bartaraf etish borasida targ'ibot ishlarini olib borish yaxsha samara beradi.
3. Ota-onalarning bilim saviyasi turli darajada ekanliklari hisobga olinib, ular uchun tayyorlangan axborot materiallari ishonarli, ko'rgazmali va ularning his-tuyg'usiga ta'sir ko'rsatadigan bo'lishi kerak.

O'tgan asrning saksoninchi yillarida maktabgacha ta'lim tashkilotlari va oilaning o'zaro hamkorligi muammosiga ikki xil yondashuv – avtoritar va demokratik yondashuv belgilab berildi. Ushbu ikki yo'nalish ota-onalarni yaxlit pedagogik jarayonga olib kirish vazifasini qo'yadi, biroq ular buning yechimini turlicha ko'radi. Birinchi yo'nalish vakillari ota-ona singari subyektlarga nisbatan talablarni oshirish va kuchaytirish yo'lidan borishdi. Ota-onaga qo'yiladigan yagona pedagogik talablar ishlab chiqildi. Ularda ota-onaning asosiy majburiyatlariga bolalarning kelajagi, ularning jismoniy, aqliy va ma'naviy-axloqiy tarbiyasiga majburlik kiradi. Ayni shu damda ota-onalarga bolalar huzurida maktabgacha ta'lim tashkiloti va tarbiyachi-pedagoglarini tanqid qilish yoki tanbeh berish ta'qiqlanadi, ular farzandlari ko'z o'ngida tashkilot nufuzini oshirish va bolalaridan tarbiyachi-pedagogning iltimos va talablarini aniq bajarishni talab qilishga majbur. Tabiiyki, bunday munosabat oilaning maktabgacha ta'lim tashkilotidan yiroqlashuviga ko'maklashdi, ota-onaning maktabgacha ta'lim tashkiloti, tarbiyachi-pedagoglariga bo'lgan ishonchini sindirdi, o'z muammolari doirasiga o'ralashib qolishga majbur qildi.

Oilaning barcha a'zolari uchun burch, mas'uliyat sohasining mazmuni yaxshi ishlash va tahsil olish, bir-biriga g'amxo'rlik bilan munosabatda bo'lishga intilishda ko'rinadi. Burch barcha maishiy, mehnatga doir ishlarni bajarishga, badiiy ijtimoiy madaniyatni egallashga, sog'lom muhitda ishlashga, maroqli dam olish va faol, to'g'ri hayot kechirishga undaydi. Manfaat sohasi esa oila a'zolarini ijtimoiy-madaniy hayot, mehnat va ijoddagi birgalikdagi maroqli faoliyat asosida birlashtiradi, yaqinlashtiradi.

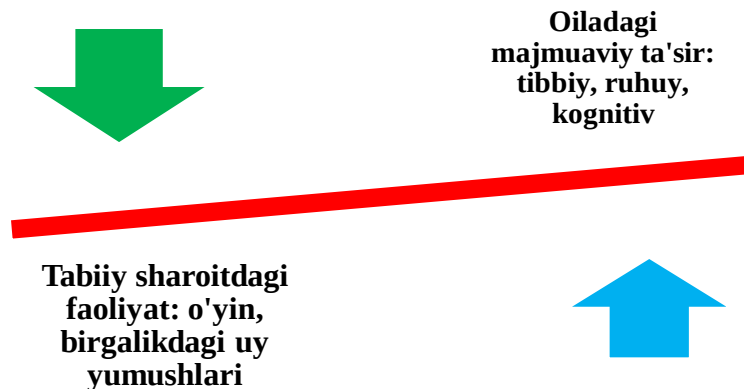
Yigirmanchi asrning to'qsoninchi yillarida mamlakatimizni qamrab olgan ma'naviy-axloqiy inqiroz bois oilaviy tarbiya muammolarini yangicha mushohada etish talab qilindi, chunki dunyo o'zgardi, zamonaviy bolalar umuman boshqacha bo'lishdi. Bu davrda pragmatik o'zaro munosabatlar mo'ljallari ola boshlandi: o'sib kelayotgan avlodda mas'uliyatli munosabatga bosh o'rin ajratilmaslik holatlari kuzatilgan.

Maktabgacha yoshdagi bolalarda mas'uliyat hissini shakllantirishda tarbiyachi va ota-ona hamkorligining tizimliliigi, jamoaviyligi va muntazamligi muammosi alohida dolzarblik kasb yetmoqda. Katta yoshli kishilarning tarbiyaviy ta'siri oilaning barcha jabhasida sezilishi kerak. Kichik ijtimoiy-psixologik guruh bo'lgani holda, oila keng doiradagi muammolar yechimiga qo'shilgan. Jamiyat hayotida uning ijtimoiy-madaniy ishtiroki zarur, usiz o'sib kelayotgan avlodning ta'limi va tarbiyasiga darz ketadi. Bolaga oila ko'rsatadigan ta'sirga ko'ra bolaning qanday muhitda voyaga etayotganiga baho berish mumkin: maqbul, ziddiyatli, nomaqbul. Axloq normalari, kishilar o'rtasidagi o'zaro ta'sir yoki munosabatlar tavsifi, qadriyatli yo'nalishlarni bola ochiq-ravshan o'zlashtiradi.

Zamonaviy sharoitlarda bolalarda mas'uliyat hissini shakllantirishda oila va maktabgacha ta'lim tashkilotining o'zaro hamkorligi roli oshib borayapti. Maktabgacha yoshdagi bolalarda mas'uliyat hissini shakllantirish bo'yicha tarbiyalanuvchilarning o'yin faoliyati rejali tarzda ta'lim-tarbiya natijalariga erishish imkonini beradi. Tarbiyalanuvchilar ijtimoiy-madaniy faoliyat tajribasini egallaydi; muammoli-qadriyatli muloqotga qo'shiladi; tarbiyachi-pedagoglar – tarbiyalanuvchilar – ota-onalar, bolalar-kattalar jamoasini yaratishadi. Tarbiyalanuvchilarda mas'uliyat hissi shakllanishi bo'yicha ta'limiy va tarbiyaviy o'yin faoliyatining to'laqonligi va mahsuldorligi aynan tarbiyachi va ota-ona hamkorligiga bog'liq.

Pedagogik, psixologik, ilmiy va falsafiy tahlil natijalarini umumlashtirib, shunday xulosa qilish mumkinki, hozirgi aksariyat tadqiqotchilarning umumiy fikricha, bolalarda mas'uliyat hissini shakllantirishda ota-ona ta'lim va jamiyat rivojining yangi sharoitlarida yaxlit pedagogik jarayonning yetakchisi sifatida gavdalanadi. Oilada bolalar bilan olib boriladigan har qanday suhbat tarbiyaviy tavsifga ega bo'lishi lozim. Bolalar o'z yaqinlarini osonroq tushunadilar. Ular bilan muloqotga kirishishi tabiiy sharoitlarda amalga oshadi. Shuning uchun biz tadqiqot davomida oilalarga bolalar bilan olib boriladigan ishlarni maqsadli pedagogik ta'sir darajasiga ko'tarish kerak degan xulosa asosida tajriba-sinov ishlari olib bordik. Bunda ota-onalar va bolalarning yaqinlari muayyan mavzu bo'yicha suhbat olib borsa ham, ma'lum o'yinni o'ynasa ham mas'uliyatli shaxs sifatida o'zini namoyon etishlari talab etiladi. Bolalar bilan olib boriluvchi pedagogik ishlar tibbiy, jismoniy, psixologik va kognitiv yo'nalishlarda bo'lishi bilan majmuaviy ko'rinish oladi. Shuning uchun biz

oilalarda bolalar bilan olib boriladigan har qanday suhbat, o'yin, birgalikdagi turli faoliyatlarni tabiiy sharoitdagi hayotiy harakatlar va majmuaviy ta'sir orqali bajariladigan harakatlarga ajratdik.

1.2.6-rasm. Oilalarda bolalar bilan olib boriladigan pedagogik ishlar

Bolalarda mas'uliyat hissini shakllantirishda tarbiyachi va ota-ona hamkorligini tashkil etish asosida:

bolalar muloqoti rivojini barcha kengayuvchi sohalari qarindoshlik, o'quv, mehnat, dam olish va boshqa munosabatlarga yo'naltiriladi;

bolada o'quv va mehnat faoliyati, jamiyat oldidagi javobgarlik, intizom, jamoatchilik va o'zaro yordam berish talablariga munosabatni shakllantiradi;

bolalarga jinslarning o'zaro munosabatlari va kelgusi hayotdagi mas'uliyatli munosabatdan saboq beradi;

jamiyatning dunyoviy, mafkuraviy, milliy, ma'naviy-axloqiy, huquqiy qadriyatlariga ongli munosabat elementlarini tarbiyalaydi;

tarbiyachi va ota-ona hamkorligi bolada ijtimoiy-madaniy mazmun, o'zini baholash va tanqid qilish darajasini shakllantiradi, vaqtni behudaga o'tkazmaslikka motivatsiyalaydi.

Shunday qilib, maktabgacha ta'lim tashkiloti va ota-onalar bilan hamkorlik ishlari tizimli ravishda olib borilgandagina oila tarbiyasi va ijtimoiy tarbiya o'rtasidagi birlik o'rnatilishi mumkin. Bolada ilk bolalik davrining dastlabki yili kattalarga bog'liqlik (itoat qilish mexanizmi) va ularga qaramlik shakllangan bo'lsa, bir yoshdan uch yoshgacha bo'lgan davrda esa bolaning xatti-harakatida va fikr yuritishida mustaqillikning dastlabki belgilari rivojlanadi. Bu davr boladagi amaliy bilimlarning keyingi yo'lini belgilaydi. Bolalar har bir sohada o'zlarini sinab ko'rishga intiladilar. Ayni shu davrda predmetlarni o'zlashtirish, amaliy xatti-harakatlarni bajarish, o'z tanasini boshqarish mexanizmlari shakllanadi. Agar bu davrning imkoniyatlari boy berilsa bolada tegishli qobiliyatlar rivojlanmay qolishi mumkin. Mazkur davr bolaning biror-bir ishini bajara olish uchun zarur bo'lgan ko'nikma va qobiliyatlarini rivojlantirish uchun eng qulay davrligini ota-onalar doimo yodda tutishlari lozim.

FOYDALANILGAN ADABIYOTLAR

1. Chorievich, K. S. (2020). The development of vocabulary in children of middle preschool age through the role-playing games. *European Journal of Research and Reflection in Educational Sciences Vol, 8*(1).
2. Choriyevich, X. S. D. (2025). BOLALARDA MAS'ULIYAT HISSINI SHAKLLANTIRISHDA TARBIYACHI VA OTA-ONA HAMKORLIGINI TASHKIL ETISHNING PEDAGOGIK JIHATLARI. *Scientific and methodological journal of the Tashkent Institute of Economics and Pedagogy, 2*(1), 134-142.

3. Xojamiyarov, S. (2025). THE ROLE OF COOPERATION OF TEACHERS, EDUCATORS AND PARENTS IN DEVELOPING A SENSE OF RESPONSIBILITY IN PRESCHOOL CHILDREN. *Web of Teachers: Inderscience Research*, 3(1), 87-93.
4. Xo, S. C., Nazarova, R. R., & Ibragimova, G. X. (2024). MAKTABGACHA YOSHDAGI BOLALARDA ERTAK TERAPIYA ASOSIDA MAS'ULIYAT HISSINI SHAKLLANTIRISH. *Academic research in educational sciences*, (1), 96-99.
5. Хужамияров, С. Ч. ФОРМИРОВАНИЕ ЭТИЧЕСКИХ ПРЕДСТАВЛЕНИЙ ДЕТЕЙ СТАРШЕГО ДОШКОЛЬНОГО ВОЗРАСТА В ИГРОВОЙ ДЕЯТЕЛЬНОСТИ. *НАУЧНЫЕ ИССЛЕДОВАНИЯ*,
6. OMONOVICH, K. D., UMIROVICH, A. O., NORQOBILOVNA, J. S., ABDUKUNDUZOVNA, B. G., CHORIEVICH, X. S. D., JURAKOBILOVICH, T. S., ... & ADASHVOEVICH, K. R. (2025). TEACHING METHODOLOGY OF HISTORICAL GEOGRAPHY THROUGH GEOSPATIAL AND IMMERSIVE TECHNOLOGIES COMPLETED WITH BIBLIOMETRIC ANALYSIS. *Journal of Engineering Science and Technology*, 20(6), 1935-1942.
7. Nafisa, A., Nargiza, M., Sadulla, K., & Dilmira, S. (2020). Development of independence, initiative and responsibility for preschool children in the process of approaching accessible labor activity. *Journal of Critical Reviews*, 7(5), 785-786.
8. Choriyeovich, X. S. (2025). ORGANIZATION OF WORK FORMS IN PARTNERSHIP WITH PRESCHOOL EDUCATION AND FAMILY. *SHOKH LIBRARY*.